Eduskunnan lakivaliokunta
LaV@eduskunta.fi

Dnro K2026-37
9.9.2026

Asiantuntijapyyntönne: HE 46/2026 vp, asiantuntijakuuleminen 10.9.2026

LAUSUNTO HALLITUKSEN ESITYKSESTÄ EDUSKUNNALLE TIETOSUOJALAIN JA HENKILÖTIETOJEN KÄSITTELYSTÄ RIKOSASIOISSA JA KANSALLISEN TURVALLISUUDEN YLLÄPITÄMISEN YHTEYDESSÄ ANNETUN LAIN SEURAAMUSSÄÄNNÖSTEN MUUTTAMISEKSI

Suomen Asianajajat kiittää mahdollisuudesta lausua oikeusministeriön vastineesta, joka liittyy hallituksen esitykseen seuraamusmaksujen määräämisestä tietosuojalainsäädännön rikkomuksista julkissektorilla (HE 46/2026 vp).

Yhtenä Suomen Asianajajien sääntömääräisenä tehtävänä on seurata oikeuskehitystä maassa ja lausuntoja antamalla sekä aloitteita tekemällä tarjota kokemuksensa yhteiskunnan käytettäväksi. Suomen Asianajajien oikeuspoliittisen työn lähtökohta on oikeusvaltion turvaaminen. Lausunnoissaan Suomen Asianajajat pyrkii painottamaan oikeusvaltioperiaatteen toteutumiseen, oikeusturvaan sekä oikeuden saavutettavuuteen, perus- ja ihmisoikeuksien sekä asianajajakunnan itsenäisyyden ja riippumattomuuden turvaamiseen liittyviä näkökulmia. Pyydettynä lausuntona Suomen Asianajajat esittää seuraavaa.

YLEISTÄ

Suomen Asianajajat kannattaa edelleen hallinnollisten seuraamusmaksujen soveltamisalan laajentamista koskemaan myös julkissektorin toimijoita. Kuten Suomen Asianajajat asiantuntijalausunnossaan 27.4.2026 totesi, alkuperäinen hallituksen esitys julkissektoriin laajennettaviin seuraamusmaksuihin oli tervetullut ja tasapainoisesti perusteltu uudistus. Se olisi (1) varmistanut sääntelyn tehokkuuden, oikeasuhtaisuuden ja varoittavuuden vaatimukset, (2) kohdentunut oikeaan vastuusubjektiin (toisin kuin virkarikosoikeudellinen sanktiointi), (3) ollut toteutettavissa budjettirahoitusargumentaatiosta huolimatta, ja (4) poistanut julkisen ja yksityisen sektorin eriarvoistavan sääntelyn tietosuojalainsäädännön rikkomusten sanktioinnin osalta.

Suomen Asianajajat yhtyy oikeusministeriön vastineessa esitettyihin huolenaiheisiin tilanteessa, jossa seuraamusmaksujärjestelmää ei ulotettaisi julkishallintoon. Tällöin julkissektorilla tapahtuvat tietosuojasääntelyn noudattamatta jättämiset eivät edelleenkään olisi tehokkaasti ja preventiivisesti sanktioitu, eikä EU-oikeuden tehokkuuden vaatimus, johon myös yleisen tietosuoja-asetuksen 83(1) viittaa, toteudu. Lausuntopalautteesta käy myös ilmi, ettei tietosuojasääntelyn velvoitteita pidetä julkissektorilla tällä hetkellä niin vakavasti otettavina kuin, mikä tilanne olisi, jos niihin olisi liitetty seuraamusmaksu. Tämä huolestuttava havainto korostaa entisestään tarvetta oikeasuhtaisille ja preventiivisille seuraamuksille julkisella sektorilla.

Suomen Asianajajat yhtyy myös siihen näkemykseen, että nykyisiä rangaistussääntöjä on selvennettävä, mikäli viranomaisille määrättäviä seuraamusmaksuja koskevat säännökset poistetaan lakiehdotuksesta. Suomen Asianajajat katsoo kuitenkin, että oikeusministeriön vastineessa ehdotetut täsmennykset eivät ole riittäviä, vaan ehdotusta rasittavat puutteet, joita on tuotu esiin oikeusministeriön vastineessa, ja jotka liittyvät rikosoikeudelliseen laillisuusperiaatteeseen, *ultima ratio* -periaatteeseen ja ns. blankorangaistussäännöksiin liittyviin ongelmiin.

Suomen Asianajajat katsoo edelleen, että virkarikossääntely ei ole oikea tapa sanktioida tietosuojasääntelyn noudattamatta jättämisiä, sillä tietosuojasääntelyn mukaiset velvoitteet kohdistuvat lähtökohtaisesti rekisterinpitäjiin ja/käsittelijöihin, jollaisia yksittäiset virkamiehet eivät yleensä juuri missään tilanteessa ole. Tästä syystä Suomen Asianajajat kannattaa edelleen sanktiointimallia, jossa seuraamukset kohdistetaan oikeaan vastuusubjektiin hallituksen esityksessä kuvatulla tavalla. Perusteluinaan Suomen Asianajajat viittaa aiemmin lausumaansa sekä oikeusministeriön vastineessa vastuutahoista lausuttuun.

Järjestyksen vuoksi kommentoimme kuitenkin seuraavassa lyhyesti oikeusministeriön ehdotusta, joka liittyy ehdotettuun aineelliseen viittaussäännökseen rikoslain virkarikoksia koskeviin säännöksiin (vastineen 5. luku liitteineen).

Kommentit virkarikoksia koskevan sääntelyn täsmentämisestä

Siinä tapauksessa, että viranomaisille määrättäviä seuraamusmaksuja koskeva säännökset poistetaan lakiehdotuksista, oikeusministeriö esittää, että tietosuojalain 26 §:ää ja rikosasioiden tietosuojalain 61 §:ää tulisi täydentää seuraavalla säännöksellä:

*"Viranomaisen tai julkisyhteisön palveluksessa olevaan henkilöön sovelletaan, mitä rikoslain 40 luvussa säädetään, hänen rikkoessaan **[tietosuoja-asetuksessa ja tässä laissa]** säädettyjä rekisterinpitäjän tai henkilötietojen käsittelijän vastuulle kuuluvia velvoitteita. Rikoslain 40 luvun 9 ja 10 §:ää sovelletaan luvun 12 §:n 2 momentin estämättä myös julkisyhteisön työntekijään." (alleviivaukset laatijoiden)*

Suomen Asianajajat katsoo, että edellä mainitussa muotoilussa on useampia ongelmia.

Ensinnäkin vastuusubjekti on väärä. Kuten yllä alleviivatusta tekstistä käy ilmi, yksittäinen virkamies tai julkisyhteisön työntekijä voisi joutua virkavastuuseen teosta, jota koskeva velvoite kuuluu *rekisterinpitäjän* tai *henkilötietojen käsittelijän* vastuulle. Kuten oikeusministeriön vastineestakin käy ilmi (s. 3), yksittäinen viranhaltija ei yleensä ole rekisterinpitäjä lukuun ottamatta eräitä valtuutettuja. Henkilötietojen käsittelijällä ei myöskään tarkoiteta yksittäistä virnanomaisen henkilökuntaan kuuluvaa henkilöä. Näin ollen on vastuun kohdentamisen kannalta erittäin ongelmallista, jos yksittäinen virkamies tai julkishallinnon työntekijä joutuisi rikosoikeudelliseen vastuuseen velvoitteesta, joka tosiasiassa kohdistuu taustalla olevaan organisaatioon.

Toiseksi tietosuojasääntelyn velvoitteet ovat hyvin moninaisia. Niistä osa liittyy konkreettisiin toimiin, kuten esimerkiksi velvollisuus tiedottaa henkilötietojen käsittelystä, laatia vaikutustenarviointeja, tehdä ilmoituksia tietoturvaloukkauksista ja tehdä tietojen käsittelysopimuksia, mutta joista osa on periaatteen tasolla kuvattuja, kuten henkilötietojen minimoinnin, täsmällisyyden ja käyttötarkoitussidonnaisuuden periaatteet. Edellä alleviivatun "blankoviittauksen" (ts. "*tietosuoja-asetuksessa ja tässä laissa säädettyjä… velvoitteita*") perusteella yksittäiselle viranhaltijalle tai julkisyhteisön työntekijälle ei mitenkään voi olla selvää, millaiset teot tai laiminlyönnit voivat aiheuttaa virkavastuun. Huomautettakoon, että yksin tietosuoja-asetuksessa on 99 artiklaa ja kotimaisissa tietosuojalaeissa tämän lisäksi useita kymmeniä pykäliä, joten ehdotetun laajuinen blankorangaistussäännös ei mitenkään voi olla yksittäiselle virkamiehelle tai julkisyhteisön työntekijälle ennakoitava sen suhteen, millaiset teot tai laiminlyönnit ovat kriminalisoituja.

Kolmanneksi, koska (i) yksittäinen virkamies tai julkisyhteisön työntekijä ei joko ole oikea vastuusubjekti velvoitteiden kohdistuessa lähtökohtaisesti rekisterinpitäjään/käsittelijään tai (ii) yksittäistä virkamiestä tai julkisyhteisön työntekijää ei käytännössä voi saattaa rikosvastuuseen normista, joka ei täytä rikosoikeudellista laillisuusperiaatetta, tietosuojasääntelyn rikkomisesta ei käytännössä ole tehokasta seuraamusta julkishallinnon kontekstissa eikä lakimuutoksen tavoitteet toteudu. Tällöin ei myöskään EU-oikeuden tehokkuuden vaatimus, johon yleisen tietosuoja-asetuksen 83(1) epäsuorasti myös rikosvastuun osalta viittaa, toteudu.

Laillisuusperiaate, joka on kodifioitu perustuslain 2 luvun 8 §:ään, edellyttää käytännössä sitä, että rikoksen tunnusmerkistö on ilmaistava laissa riittävällä täsmällisyydellä siten, että lain sanamuodon perusteella on ennakoitavissa, onko jokin teko tai laiminlyönti rangaistavaa (täsmällisyysvaatimus). Täsmällisyysvaatimusta eivät täytä sellaiset tunnusmerkistöt, jossa tekotapa jää avoimeksi tai jossa rangaistavan teon määrittelyyn liittyy epäselviä tai puutteellisia viittausketjuja. Suomen Asianajajat katsoo, että ehdotettu täsmennys rikosvastuuta koskeviin säännöksiin ei täytä näitä vaatimuksia. Päinvastoin ehdotettu säännös on muodoltaan ns. blankorangaistussäännös, jonka taustalla olevia aineellisia säännöksiä ei ole kirjoitettu rikossäännöksiltä vaaditulla tarkkuudella.

Suomen Asianajajat katsoo, että ehdotettu normi ei ole myöskään suhteellisuusperiaatteen mukainen, sillä kriminalisointi ei ole välttämätön sen taustalla olevan oikeushyvän suojaamiseksi, vaan tavoite olisi saavutettavissa muulla, perusoikeuteen vähemmän puuttuvalla keinolla, eli alkuperäiseen hallituksen esitykseen sisältyneellä seuraamusmaksulla, joka kohdistuisi julkisyhteisöön, joka toimii tietosuojasääntelyn mukaisten velvoitteiden vastaisesti joko rekisterinpitäjänä tai käsittelijänä.

Toteamme lopuksi, että ehdotettu kriminalisointi olisi mahdollisesti myös rikosoikeudellisen analogiakiellon vastainen, mikäli rekisterinpitäjän tai käsittelijän velvoitteisiin liittyvä vastuu langetettaisiin rekisterinpitäjän tai käsittelijän sijasta yksittäiselle virkamiehelle tai julkisyhteisön viranhaltijalle jonkinlaisen vastuuanalogian kautta.

Lopuksi

Edellä mainituista syistä Suomen Asianajajat ei kannata sitä, että julkisyhteisöjen osalta tietosuojasääntelyn rikkomisesta aiheutuvat seuraamukset toteutettaisiin virkarikosvastuun kautta. Oikeusministeriön vastineessa esitetty vaihtoehtoinen malli loisi olennaisen poikkeuksen suurimmassa osassa muualla unionissa sovellettavaan oikeuteen, jonka taustalla on Suomen järjestelmää vastaava perusoikeusnormisto. Niinpä Suomen Asianajajat esittää, että lain valmistelua jatkettaisiin seuraamusten osalta alkuperäisen esityksen mukaisesti.

Aivan vähintään virkavastuuta koskevien, oikeusministeriön ehdottamien säännösten muotoilu tulee ottaa huolelliseen uudelleenarviointiin, jotta rikosoikeudelliset periaatteet tulevat asianmukaisesti huomioiduiksi. Oikeusministeriön vastineessa esitetty muotoilu ei tällaisenaan ole rikosoikeudellisten periaatteiden näkökulmasta toteuttamiskelpoinen, eikä se johda EU-oikeuden tehokkuuden vaatimuksen toteutumiseen.

Helsingissä 9. päivänä syyskuuta 2026

SUOMEN ASIANAJAJAT

Niko Jakobsson
Pääsihteeri

LAATI

Asianajaja Johanna Lilja, Helsinki

Suomen Asianajajien lausunnot valmistellaan oikeudellisissa asiantuntijaryhmissä, joiden toiminnassa on mukana noin 150 asianajajaa. Tämä lausunto on valmisteltu teknologia, viestintä ja tietosuoja -asiantuntijaryhmässä.